

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць:

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001 р. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 30.03.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

ПЕРЕДМОВА

активності, спрямованої на підтримання стійкого, збалансованого розвитку навколишнього природного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алла Степанюк Формування в школярів емоційно-ціннісного ставлення до живої природи. // Шлях освіти. - 1999. - №3.
2. Валеологічна освіта та виховання: сучасні підходи, доступність і шляхи їх розвитку в Україні. //Збірник науково-практичних статей. / За ред. В.М. Оржеховської. – К.: Магістр – S, 1999.- 119 с.
3. Вербицький В.В. Основні тенденції щодо розвитку еколого-натуралістичних центрів в Україні. //Зб. Зерна досвіду. - К., 1998. С.431.
4. Горелов Экологическая этика и экологический гуманизм. - М.: Alma mater. – 1998 .
5. Гречишкіна О.Д., М'ягченко О.П. Здоров'я і екологічне виховання школярів. //Актуальні питання охорони здоров'я дітей та підлітків Донбасу. Сб. науч. трудов. Луганськ. – 1997. -Вип.2. - С.21-22.
6. Екологіка. (Пер. з англ. Вольфганг Бруннер та ін.). - Стокгольм, 2000 – 70 с.
7. Ковбасенко Л.І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу. - К. 2000. – 53 с.
8. Лисицын Ю.П. Образ жизни и здоровья населения. - М., 1982. - 117 с.
9. Людина і довкілля в 2-х т. / За ред. В.С. Крисаченко Іт – 431 с., Іт – 431 с. - К.: “Заповіт”, 1995.
10. Пикалова Г.М. Жизненные ориентации выпускников инновационных учреждений образования. // Известия Академии педагогических и социальных наук. Выпуск IV.- Москва – Воронеж, 2000. - С.63-65.

Одержано редакцією 19.12.2000.

УДК: 371. 126

О. Б. ПЕТРЕНКО

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В наші дні через соціальні, політичні, економічні причини суттєво змінились вимоги суспільства до вчителя. Вхідження вітчизняної школи і педагогіки в світовий культурний і освітній простір, гуманізація і демократизація освітньо-виховного процесу, орієнтація на формування особистості спеціаліста інноваційного типу обумовили якісне оновлення структури змісту, форм і методів підготовки спеціалістів.

В системі професійної підготовки майбутнього вчителя до виховної діяльності особливе місце займають дисципліни психолого-педагогічного циклу, які мають на меті забезпечити студентів теорією виховання знанням психології людини, вікових та індивідуальних особливостей школяра, практичними вміннями і навичками організації виховного процесу. Кожний предмет цього циклу несе великий виховний потенціал і дозволяє використати закладену в ньому інформацію і для організації самовиховання майбутніх вчителів, і для підготовки їх до виховної діяльності.

Сучасній школі необхідний вчитель, що здатний успішно здійснювати виховний процес, що сформований як соціально активна особистість, з чіткою громадянською і моральною позицією, високою загальною і професійною культурою. Разом з тим у професійній підготовці вчителів до цього часу зберігається розрив між теорією і практикою. Багатьом випускникам педагогічних вузів притаманна обмеженість арсеналу засобів і способів виховного впливу. Молоді вчителі часто з великими труднощами переводять загальні цілі виховання на мову конкретних педагогічних ситуацій, розробляють засоби виховного впливу на учнів, його “інструментовку”. Вони достатньо підготовлені в галузі спеціальних дисциплін і методик їх викладання, але часто не володіють конкретно “технологією” виховної діяльності.

Іншими словами, в системі підготовки педагога не вистачає дуже важливої операційної ланки, внаслідок чого “теорія лишається недосяжною, а практика зводиться до оволодіння ситуативними рецептами і рекомендаціями” [3.-С.90].

Ліквідація існуючої прогалини може бути забезпечена шляхом засвоєння майбутніми вчителями основ педагогічних технологій, які займають певне місце між теорією і практикою і є своєрідною моделлю конкретної педагогічної системи.

Усвідомлення цього призвело до активізації розробки цілей і змісту освіти, до пошуку нових технологій навчання з урахуванням змінюваних соціально-педагогічних умов. Педагогіка вищої школи бере на озброєння особистісно орієнтований підхід до студента, заснований на його самостійності й активності у процесі навчання, виховання та саморозвитку. Нові технології вузівського навчання та нетрадиційні підходи до оцінки його результатів дають змогу студенту отримати спеціальну технологічну підготовку. Саме необхідністю розробки “прикладної педагогічної [термін Н.Є.Щуркової, 4] пояснюється посилений інтерес до окремих аспектів даної проблеми, а також введення до навчальних планів нових дисциплін.

Так на педагогічному факультеті РДГУ за останні роки введено чимало нових дисциплін та спецкурсів, зокрема: “Методика психолого-педагогічного вивчення учня та учнівського колективу”, “Актуальні проблеми національного виховання”, “Психодіагностика”, “Педагогічні інновації”, “Педагогічна творчість”, “ Педагогічний маркетинг”, “Етнографія дитинства”, “Виховні технології”, “Індивідуалізація та диференціація навчання”, “Особистісно зорієнтоване виховання”.

Спецкурс “Особистісно зорієнтоване виховання” пропонується студентам 5 курсу. Мета – розкрити наукову сутність нової освітньої філософії – особистісно зорієнтованого виховання. Завдання полягають у озброєнні студентів знаннями про закономірності формування особистості, у оволодінні технологіями особистісно зорієнтованого виховання, технікою впливу на особистість школяра.

Особистісно зорієнтоване виховання будується на глибокому знанні і грамотному використанні психологічних закономірностей функціонування і розвитку особистості в онтогенезі. Вчитель вихователь повинен володіти науковими знаннями про природу і закономірності розвитку особистості. У будь-якій психологічній закономірності “Відбитий спосіб керування певним психологічним явищем або спосіб його виникнення і становлення. Таким чином наукове розуміння функціонування і розвитку особистості диктує необхідні виховні дії. Більше того, вони виводяться з такого розуміння” [2.-с.55].

Під час вивчення спецкурсу студенти знайомляться з теоретичними аспектами особистісно зорієнтованого виховання, усвідомлюють психологічні основи такого виховання, вирішують проблему про співвідношення розвитку і виховання, оскільки саме від цього залежить своєрідність методичної організації виховного процесу.

Студенти, майбутні вчителі, вивчають психологічні питання керування процесом виховання, проводять дослідження формування емоційно-вольових процесів, пошук надійних критеріїв особистісного розвитку і визначення умов, за яких досягається ефективний морально-духовний розвиток, розглядають взаємини між педагогом і школярами та між учнями.

На семінарських заняттях студенти аналізують існуючі методи виховання, приходять до висновку щодо необхідності створення і використання якісно нових виховних методів. Останні мають зґрунтуватися на рефлексивно-вольових механізмах та механізмах співпереживання і провини. Такі методи слідуючи з визначень кваліфікуємо як “виховні технології особистісної орієнтації” [1]. Вони “глибоко наукові, оскільки враховують сучасні досягнення психології виховання. Особистісно орієнтовані виховні технології характеризуються низьким коефіцієнтом невизначеності в орієнтованій, виконавській і результативній частинах. Це своєрідні проекти щодо виховних цілей і педагогічних способів їх досягнення” [1.-С.6].

Особистісно орієнтовані виховні технології спрямовані не лише на вихованця, а й на вихователя, вимагають інтенсивного залучення до виховного процесу його індивідуальних можливостей і особистісних схильностей.

З огляду на це, особистісно орієнтовані виховні технології вимагають і від учителя і від вихованця уявлення про себе як особистість. Студенти вчать вивчати себе і учнів, осмислювати свої вчинки, прогнозувати наслідки власних вчинків для самого себе та інших, узгоджувати цілі власної поведінки із засобами їх досягнення.

Внутрішній світ людини складається із сукупності психічних процесів (відчуття, уявлення, емоції, потреби, мотиви, здібності, якості). Ці утворення відображаються у свідомості особистості. Аби їх пізнати, необхідно, щоб у суб’єктів виховної взаємодії сформувався уявлення про власне “Я”. На заняттях, під час самостійної роботи з окремих тем курсу студенти-випускники вчать не тільки

тому, що необхідно робити, але і як робити. Ми намагаємось знайти комплексний розв'язок проблеми, починаючи з організації праці вихователя, взаємодії з учнями, з педколективом і закінчуючи методиками, які варто застосовувати у виховній роботі з різними віковими групами і в найбільш поширених ситуаціях.

Однією з важливих тем спецкурсу є аналіз проблеми технології організації взаємодії сім'ї і школи. Майбутні вихователі усвідомлюють нову соціальну роль і вихователь — психолог, партнер, порадник, співучасник, батьки — замовники, активні учасники виховного процесу. Усвідомлюють єдність мети виховання, вимог сім'ї і школи, морально-етичних цінностей сім'ї і школи. У становленні суб'єктності дитина потребує духовну і моральну підтримку і допомогу. Її надають батьки і вчителі, які є співробітниками.

Головна увага спрямовується ними на розвиток з раннього дитинства суб'єктних властивостей особистості, внутрішньої незалежності, самостійності, самодисципліни, самоконтролю, самоуправління, саморегуляції, здатності до рефлексії та інше.

Враховуючи вищесказане, студент розуміє особливу роль вихователя у сучасній школі. Вихователь повинен здійснювати педагогічну допомогу, соціально педагогічний захист, психолого-педагогічну корекцію індивідуального розвитку, стимулювання саморозвитку.

Практична реалізація особистісно орієнтованих виховних технологій здійснюється студентами на педагогічній практиці, де вони проходять реальну перевірку готовності до виховного процесу в умовах, максимально наближених до реальних.

Ефективність такої перевірки значно вища, якщо студенти дотримуються ряду психолого-педагогічних умов особистісно зорієнтованого виховання.

До них доцільно віднести:

- суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників виховного процесу;
- розуміння, прийняття і визнання дитини як особистості, неповторності, індивідуальності;
- повагу до особистості вихованця, незалежно від віку і наявних у даний час можливостей;
- авторитет педагога як особистості, а не ролі;
- демократичний стиль спілкування;
- людяність як мета і цінність у особистій позиції вчителя;
- розумне піклування, співчуття і співпереживання;
- чуйність, сердечність, доброзичливість, чесність, правдивість, щирість і справедливість як провідні риси педагога;
- звернення вихованця на самого себе, його особистісне самовизначення;
- свобода почуттів, думок, поглядів і дій дитини;
- новий погляд на особистість як мету освіти;
- формування позитивної "Я-концепції";
- створення емоційно багатих виховних ситуацій та ін.

Таким чином, в основі професійної готовності до виховної роботи лежить активно-позитивне, мотиваційно-ціннісне ставлення до неї студентів. Стрижнем професійної компетентності вчителя-вихователя виступає його психолого-педагогічна підготовка. При цьому вирішальне значення має не тільки об'єм знань, але і їх точність, системність, рухливість. Не максимум знань, а їх мобільність, гнучке пристосування до шкільних умов робить студента готовим до виховної роботи.

Формування професійної готовності до виховної роботи повинне будуватись на технологічній логіці, тобто забезпечувати майбутніх вчителів педагогічною технікою і вмінням координувати свої очікування і вимоги, максимально розгорнути можливості особистісного росту вихованця, становлення дитячої індивідуальності, розвиток найкращих якостей особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Наукові засади створення особистісно орієнтованих виховних технологій // Початкова школа.- 1997.- № 9.- С.4-8.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – Київ. 1998.
3. Исаев И.Ф. теория и практика формирования педагогической культуры преподавателя высшей школы. - М.- Белгород, 1993.
4. Педагогическая технология / Под ред. Щурковой Н.Е. – М.,1992.

Одержано редакцією 28.12.2000.

ЗМІСТ

Передмова	3
Бех І. Д. Особливості традиційного етапу розвитку педагогічної науки	5
Воробійов А. М. Психодіаностика міжособистісних відносин учнів молодшого шкільного віку засобами практичних методик (внутрішньосімейний аспект)	7
Поніманська Т. І. Завдання гуманістичного виховання дітей дошкільного віку	15
Бричок Б. П. Проблема мети виховання в контексті сьогодення	18
Дичківська І. М. Моделі духовного розвитку дитини в зарубіжних педагогічних теоріях	21
Маліновська Н. В. С.Ф.Русова про оволодіння скарбами рідної мови на основі засобів народної педагогіки	23
Горонаха Н. М. Ознайомлення дошкільнят з валеологічними властивостями рослин ...	25
Яциур Л. А., Джиган Н. М. Формування інтересу до зображувальної діяльності у дітей різновікової групи	28
Борова В. Є. Модель корегування вад звукової культури мовлення старших дошкільників	33
Квак О. В. Гра, як засіб формування орфоепічної правильності мовлення дітей дошкільного віку	36
Яциур М. С. Професійна орієнтація учнів початкової школи в процесі трудового навчання	39
Сілков В. В. Вимоги до системи вправ при особистісно-орієнтованому формуванні поняття числа у молодших школярів	44
Крутій В. А. В.О.Сухомлинський про активізацію навчальної діяльності молодших школярів	50
Леценко Г. П. Комунікативно-орієнтоване вивчення рідної мови в початкових класах ..	54
Бучак Н. В., Макогончук М. Г. До питання адаптаційних можливостей учнів	57
Шутяк В. Г., Шутяк О. Ф. Про графічну підготовку учнів II класу	58
Літковець О. Д. Формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей шестирічок на уроках “художньої праці”	63
Крет М. В. Музично-етичний досвід як важливий компонент формування морального світу учнів молодших класів	66
Манюк Л. В. Зміст, форми та методи формування активної громадської позиції школяра	69
Пальчевський С. С. Сугестопедичні підходи до навчання в діяльності та поглядах зарубіжних педагогів-класиків	71
Пасічник Я. А. Принципи дидактики математики та їх історичні корені	75
Крайчук О. В. Про принципи відбору змісту шкільного курсу математики	80
Кіндрат В. К., Нікітчук В. І. Василь Сухомлинський і патріотичне виховання школярів засобами фізичної культури	83
Іванова Л. І. Діалогічне навчання на уроках читання	89
Петрук О. М. Виховання творчої мовної особистості засобами української словесності ..	91
Зінченко Н. А. Формування культури відношень як інтегративна умова патріотичного виховання учнів різновікових груп	94
Філоненко М. М. Спостереження і спостережливість як активна форма пізнання навколишнього середовища	101
Трохимчук І. М., Марциновський В. П. Навчально-дослідницька робота як засіб наукового пізнання	105
Приймак О. П. Методика вивчення табличного додавання та віднімання в чотирирічній початковій школі	108
Якимчук Р. І. Проблемно-пошукові методи в навчанні шестирічних учнів	111
Сватъєв А. В. Вивчення стану здоров'я та деяких аспектів здорового способу життя серед підлітків Запорізької області	115
Колупаєва Т. Є. До проблеми вивчення “етнографії дитинства” в гуманітарному університеті	119
Пустовіт Н. А. Екологічне виховання школярів: проблеми цінностей	122

<i>Дем'янюк Т. Д., Гурінчук Л. Є.</i> Превентивне виховання дітей та молоді сільської школи в позаурочний час	125
<i>Пустовіт Г. П.</i> Екологічна освіта учнів у позашкільному закладі: теоретико-прикладний аспект	129
<i>Первушевська І. О.</i> Введення новітніх технологій в систему освіти та навчання в Україні	134
<i>Гавлітіна Т. М.</i> Національно-патріотичне виховання у позашкільному навчальному закладі	138
<i>Науменко Р. А.</i> Формування філософії здорового способу життя учнів у позашкільних закладах еколого-натуралістичного профілю	141
<i>Петренко О. Б.</i> Удосконалення професійної підготовки готовності вчителів до виховної діяльності у системі вищої освіти	146
Відомості про авторів	150

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 14

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Бричок Б. П.
Технічний редактор
КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА БОНДАРЯ А. М.

Здано до набору 20.01.2001 р. Підписано до друку 30.03.2001 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 18,56. Обл. вид. арк. 19,19. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98,
тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 14. — Рівне, РДГУ, 2001р. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20